

Силабус
навчальної дисципліни
Новітня зарубіжна література
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (англійська))»
Спеціальність А4 Середня освіта
Предметна спеціальність А4.02 Середня освіта (Мова та зарубіжна література (англійська))
Спеціалізація А4.021 Англійська мова та зарубіжна література

Викладач Ганна АЛЕКСАНДРОВА
Посилання на сайт <https://bdpu.org.ua/teachers/aleksandrova-ganna-oleksandrivna-2/>
Контактний телефон 0997071561
E-mail викладача: tria8@ukr.net
Графік консультацій понеділок, 11.00-12.00

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
6 / 180	24	24	132	екзамен

Семестр: осінній

Мова навчання: українська

Ключові слова: історія зарубіжної літератури, сучасна зарубіжна література, постмодернізм, роман, деприми́зм, новий англійський роман, наїві́зм, маргінальна література.

Мета курсу:

Метою викладання навчальної дисципліни «Новітня зарубіжна література» на першому курсі освітнього рівня магістр є допомогти студентам долучитися до сучасного всесвітнього літературного процесу, збагатити їхній духовний світ знаннями історії новітньої зарубіжної літератури, залучити до загальнолюдських цінностей, виховати почуття власної гідності, потребу в читанні, цікавість до художнього слова, сформувати естетичний смак, високу загальну і читацьку культуру.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є найвагоміші твори зарубіжної літератури кінця ХХ – початку ХХІ століть, постаті письменників, які їх створили, культурно-історичні передумови розвитку літератури цього періоду, а також літературно-критичний дискурс, створений цими художніми доробками.

Компетентності та програмні результати навчання:

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК6 Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК7 Здатність зберігати і примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу, значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК8 Здатність забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища, працювати на постконфліктних/деокупованих територіях; керувати власним психоемоційним станом у ході освітньої і професійної діяльності; формувати у здобувачів освіти культуру здорового й безпечного способу життя та дотримуватись самому.

ЗК11 Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Фахові компетентності (ФК)

ФК1 Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності.

ФК5 Здатність використовувати ефективні шляхи мотивації учнів до саморозвитку, спрямовувати їх на прогрес і формувати у них обґрунтовану позитивну самооцінку.

Професійні компетентності (ПК)

ПК4 Здатність застосовувати при продукуванні текстів в усній та письмовій формах різностильові та різножанрові одиниці з урахуванням комунікативної ситуації та комунікативного завдання відповідно до етичних і моральних норм поведінки, прийнятих в іншомовному середовищі.

ПК5 Здатність використовувати в професійній діяльності для організації успішної комунікації системні знання про основні періоди розвитку літератури, що вивчається, від давнини до XXI століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища, а також знання про тенденції розвитку світового літературного процесу та української літератури.

Програмні результати навчання (РН)

РН2 Демонструє вміння використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній діяльності, презентації власних та спільних результатів, реалізації дистанційного та змішаного навчання тощо.

РН12 Знає та дотримується умов функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

РН13 Демонструє здатність діяти автономно і в команді.

Програмні результати навчання за спеціалізацією (ПРН)

ПРН2 Здійснює лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних жанрів і стилів, а також пояснює ідейно-тематичний зміст різностильових та різножанрових літературних текстів як складної структурно-семантичної єдності взаємопов'язаних та взаємодіючих одиниць, враховуючи їх жанрово-стилістичні особливості та ідіостиль автора.

ПРН4 Здійснює міжкультурну комунікацію і долає міжкультурні бар'єри на основі знання особливостей, цінностей, властивих культурам країн мов, що вивчаються; знання основних відмінностей концептуальної і мовної картини світу носіїв англійської мови; знання світоглядних засад, ментальних особливостей та онтологічних характеристик української культури.

ПРН5 Використовує гуманістичний потенціал іноземної мови і культури для формування духовного світу громадян України, забезпечує організацію діалогу мов і культур на заняттях з іноземної мови і зарубіжної літератури.

ПРН7 Демонструє рівень загальнотеоретичної та професійної підготовки з іноземної мови і зарубіжної літератури та методики їх навчання, вміння збирати наукову інформацію з тематики дослідження, використовуючи різні джерела інформації, формулювати цілі та завдання і вибрати відповідні методи дослідження, в тому числі й емпіричні; здійснює самостійний науковий пошук для оптимізації процесу навчання іноземної мови і зарубіжної літератури в конкретному освітньому контексті.

Зміст курсу:

Тема 1. Сучасна зарубіжна проза: проблематика, жанри, образи. Поняття «сучасна зарубіжна література», хронологічні межі. Мета і об'єкт курсу. Проблематика художніх творів. Сенсаційність як провідна ознака сучасної прози. Два протилежні способи творення художнього світу: реалістичний та постмодерний. Характерні риси сучасної новели. Притчовий та неоміфологічний принципи новітньої прози. Тематичний діапазон і жанровий синкретизм сучасної зарубіжної літератури.

Тема 2. Деприми́зм як постекзистенційна течія в літературі. Загальний огляд тенденцій розвитку новітньої французької літератури. Літературні премії у Франції. Французький деприми́зм як об'єднання покоління письменників постколоніального часу. Характерні особливості деприми́зму. Представники. Творчість М. Уельбека і Ф. Бегбедера. Новітній французький «жіночий» роман як явище сучасної французької літератури.

Тема 3. Іронічно-ігрові принципи творчості Ф. Бегбедера. Постмодернізм як напрям сучасної французької літератури. Короткі відомості про життя і творчість французького письменника. Композиційні особливості роману Ф. Бегбедера «99 франків». Проблематика антирекламного роману Ф. Бегбедера «99 франків». Образна характеристика Октава: рекламист-кар'єрист чи нонконформіст? Риси антиутопії в романі Ф. Бегбедера (роль епіграфа, зв'язок із творчістю О. Хакслі). Основні ознаки постмодернізму в романі Ф. Бегбедера (іронічність, цитатність, інтертекстуальність, колажність, принцип гри). Світ богемі як вияв «комплексу дефіциту особистості» в романі Ф. Бегбедера «Канікули в комі».

Тема 4. Даніель Пеннак як автор сучасного французького детективного роману. Короткі відомості про життя і творчість Даніеля Пеннака. Правила дитячого читання в книзі «Як роман»: відстоювання прав дитини-читача. Жанрова специфіка «чорного детективу» (noir) в творчості Д. Пеннака (серія детективних романів «Сага про Малоссена»). Образ сучасного Парижа та його мешканців у романі «Все для людоджерів» Д. Пеннака. Характеристика образу Бенжамена Малоссена. Проблематика роману (викриття абсурдності суспільства споживання). Метафоричний сенс назви роману.

Тема 5. Новітня німецькомовна література: зв'язок із постколоніальною епохою. Лауреат Нобелівської премії – Г. Грасс. Загальна характеристика його творчості. П. Зюскінд і його творіння постмодерністської доби. Життя і творчість австрійського письменника К. Рансмайра.

Тема 6. Постмодерністська ситуація зникнення книги та її автора в романі К. Рансмайра «Останній світ». Короткі відомості про життя і творчість К. Рансмайра. Оригінальний задум і міфологізація дійсності в романі. «Останній світ» як результат тоталітарного правління. Жертви тоталітаризму: Овідій Назон і Піфагор. Метаморфози як утеча від абсурду буття. Місто Томи – царство оживлених художніх образів. Символіка образу та художня роль Котта. Символіка роману (іржа, залізо, камінь, попіл, книга, карнавал, вогонь, слимаки, носоріг, птахи, гори, море). Характеристика міфологічних образів (Ехо, Арахна, Кипарис, Лікаон, Ясон, Прокна, Філомела, Девкаліон, Пірра).

Тема 7. Мала проза П. Зюскінда в контексті постмодерністської літератури. Розвінчування модерністського міфу про можливість митця перетворити своєю творчістю світ у моноп'єсі «Контрабас». Вибудовування свого ілюзорного світу відповідно до власного уявлення про ідеал в оповіданні «Голубка». Засвідчення двозначної ролі мистецтва в людському житті.

Тема 8. Інтертекстуальність та інтермедіальність творчості Х. Мураками («До півдня від кордону, на захід від сонця»). Короткі відомості про життя і творчість Харукі Мураками. Особливості художнього стилю письменника. Символіка назви роману. Проблематика роману «До півдня від кордону, на захід від сонця». Інтертекстуальність роману.

Тема 9. Поетика романів Кадзуо Ішігуро «Залишок дня». Короткі відомості про життя і творчість К. Ішігуро. Особливості композиції роману Кадзуо Ішігуро «Залишок дня»: ретроспективне розгортання сюжету. Роль оповідача в процесі ретроспективного розгортання сюжету роману. «Лакейський» погляд на світ у романі Кадзуо Ішігуро «Залишок дня». Інтертекстуальність роману.

Тема 10. Форми нарративної гри в романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок». Короткі відомості про життя і творчість автора. «Крадійка книжок» як роман про Другу світову війну. Особливості нарації твору. Сюжетно-композиційна, ідейно-тематична, символічна різноплановість категорії смерті в романі «Крадійка книжок». Символіка роману.

Тема 11. Прийоми постмодерністської гри в «Скляному равлику» Милорада Павича. Постмодернізм як напрям світової літератури: передумови виникнення, характерні особливості, представники. Інтертекстуальність як визначальна риса постмодернізму. Функції алюзій та ремінісценцій у сучасному романі. Короткі відомості про життя і творчість Милорада Павича. Жанрові експерименти: епічне і драматичне в «Скляному равлику». «Символічна реальність» твору «Скляний равлик» як поєднання міфологічного, історичного та художнього вимислу. Утілення в творі «Скляний равлик» рис постмодернізму: прийоми гри письменника з текстом і читачем, варіанти фіналу. Багатозначність символіки твору. Роль центральної метафори.

Тема 12. Специфіка маргінальної літератури. Соціальний контекст і онтологічний вимір поняття «маргінальність». Маргінальність як світовідчуття сучасної людини. Проблематика маргінальної літератури. Представники. Епатаж як форма вияву протесту проти системи у творах маргінальної літератури.

Тема 13. Проблематика епатажної творчості Чака Паланіка. Життя і творчість Чака Паланіка. Проблематика роману «Задуха». Задуха як протест проти системи. Жанрові та композиційні особливості роману Ч. Паланіка «Колискова».

Тема 14. Поетика роману М. Каннігема «Годинник». Короткі відомості про життя і творчість письменника. Композиційні особливості роману. Роман «Міссіс Дэллоуей» Вірджинії Вульф як структуротвірний

лейтмотив твору. Проблематика роману. Назва як спосіб актуалізації ідеї в романі. Інтертекстуальне поле роману.

Тема 15. Заперечення як визначальна риса художнього світу Д. Коупленда («Покоління ІКС»). Відомості про життя і творчість письменника. Особливості виникнення і поширення терміну «покоління Х» у суспільстві, науці та літературі. Жанрові та композиційні особливості роману Д. Коупленда «Покоління Ікс». Характеристика коуплендівського покоління. Проблематика і символіка роману.

Тема 16. Сучасна художня література для юнацького читання. Ідея цінності життя в романі Джона Майкла Гріна «Провина зірок». Короткі відомості про життя і творчість письменника. Історія написання роману Джона Майкла Гріна «Провина зірок». Символічний зміст епіграфа. Проблематика твору (життя і смерть, боротьба за життя, сприйняття соціумом «не таких» дітей, складності першого кохання, взаємовідносини підлітків, батьків і дітей). Характеристика образів роману. Інтертекстуальність роману (алюзії до В. Шекспіра: 55-й сонет, трагедія «Юлій Цезар»; Емілі Дікенсон, Кьєркегора, Хайдеггера). Роль і значення метафор у романі (метафори води, смерті). Філософський зміст назви роману.

Тема 17. Роман Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном» як протест проти бездушного світу дорослих. Короткі відомості про життя і творчість письменниці. Історія створення роману Йоанна Ягелло «Кава з кардамоном».

Композиційні особливості твору. Проблематика роману (прірва відчуження й незрозуміння між батьками та дітьми, пошуки підлітками свого місця й себе в непростому вирі життєвих проблем, у дружбі та коханні, проблема сімейних таємниць, які руйнують родинний затишок, вибір у складних життєвих ситуаціях, відповідальність за власні вчинки, життя дитини з дитбудинку). Характеристика образів твору.

Тема 18. Розвиток науково-фантастичного роману в новітній світовій прозі. Проблематика роману Даніела Кіза «Квіти для Елджернона». Короткі відомості про життя і творчість автора. Своєрідність жанру соціальної фантастики. Характеристика образу Чарлі Гордона. Проблематика роману. Символіка назви твору.

Тема 19. Літературні традиції в повісті Ніла Геймана «Кораліна». Короткі відомості про життя і творчість письменника. Історія створення повісті «Кораліна». Літературні впливи. Жанрова своєрідність твору (зв'язок із, фольклором, дитяче фентезі, трилер, хорор, містичний, детективний роман тощо). Роль передмови до твору. Проблематика повісті.

Тема 20. Роман Р. Рігза «Будинок дивних дітей» та його екранізація: інтермедіальний аспект. Інтермедіальний аналіз літературного твору: історія питання та теоретичні принципи. Феномен синтезу мистецтв. Інтермедіальність як форма репрезентації дійсності. Фотомистецький і кінематографічний коди в романі Ренсома Рігза «Будинок дивних дітей Міс Перегрін». Історія написання роману. Слово і образ в романі Р. Рігза «Будинок дивних дітей Міс Перегрін»: кінематографічний аспект.

Методи навчання: аналітичний, синтетичний, дедуктивний, індуктивний, пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький, словесні (розповідь, пояснення, бесіда, лекція, інструктаж, робота з книгою); наочні (демонстрація, ілюстрація, спостереження); практичні (практична робота, виконання завдання), методи організації навчальної діяльності, стимулювання і релаксації, контролю та оцінки

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): від здобувача очікується здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, виконання практичних завдань, самостійної роботи

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: персональний комп'ютер, проектор, екран/інтерактивна дошка.

Система оцінювання та вимоги:

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюється відповідно до Положення про порядок оцінювання знань здобувачів у Бердянському державному педагогічному університеті.

Підсумковий рейтинг з навчальної дисципліни – це сума рейтингової оцінки за результатами поточної успішності здобувачів вищої освіти (сума балів за поточну роботу на практичних заняттях та балів за самостійну роботу) і рейтингової оцінки за результатами семестрового екзамену.

За весь курс здобувач отримує максимум 100 балів (підсумкова оцінка). До їх складу входять:

60 балів – поточний контроль успішності (включно з рубіжним контролем і контролем самостійної роботи);

40 балів – підсумковий контроль (екзамен).

Таблиця 1. Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах

Вид контролю	Максимальна вага поточного та	Підсумкова оцінка
--------------	-------------------------------	-------------------

		підсумкового контролю в балах	
Поточний контроль			100
Практичні заняття	40		
Самостійна робота	20		
Підсумковий контроль			
Екзамен	40		

Розподіл набраних здобувачем балів під час практичних занять

Оцінювання здобувачів відбувається за шкалою 1-7 балів за всі види роботи:

- 1 = F (критично низький рівень)
- 2 = FX (незадовільно з можливістю перескладання)
- 3 = E (задовільно)
- 4 = D (задовільно+)
- 5 = C (добре)
- 6 = B (добре+)
- 7 = A (відмінно)

Здобувач отримує оцінки за роботу на кожному практичному занятті плюс за виконання завдань з самостійної роботи.

Формула переведення балів за практичні заняття

$$N_{\text{практ}} = (A \div B) \times 40$$

Де:

N_{практ} = остаточні бали за практичні заняття (максимум 40)

A = сума всіх балів, отриманих здобувачем на практичних заняттях

B = максимально можлива сума балів на практичних заняттях (105 балів)

40 = максимальна кількість балів, що зараховується за практичні заняття згідно таблиці розподілу

Формула переведення балів за самостійну роботу

$$N_{\text{сам}} = (C \div D) \times 20$$

Де:

N_{сам} = остаточні бали за самостійну роботу (максимум 20)

C = сума всіх балів, отриманих здобувачем за самостійну роботу

D = максимально можлива сума балів за самостійну роботу (105 балів)

20 = максимальна кількість балів, що зараховується за самостійну роботу згідно таблиці розподілу

Таблиця 2. Розподіл набраних здобувачем балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів			
	F – FX	E – D	C – B	A
Екзамен:				
Теоретичні питання (2)	5	10	15	20
Практичне завдання	5	10	15	20
Максимальна кількість набраних балів	10	20	30	40

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та під час екзамену (20+40+40=100) та вираховується за національною шкалою та шкалою ЄКТС.

Таблиця 3. Внутрішня університетська шкала оцінювання

Шкала оцінювання, що використовується в університеті	Шкала оцінювання ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C

58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел:

Базова

1. Висоцька Н. О. Єдність множинного. Американська література кінця XX – початку XXI століть у контексті культурного плюралізму: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2010. 456 с.
2. Давиденко Г. Історія новітньої зарубіжної літератури. Київ: ЦУЛ, 2008. 400 с.
3. Криворучко С. К. Література країн західної Європи межі XX–XXI століття: підручник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 248 с.
4. Павличко С. Зарубіжна література. Київ: Основи. 2001. 524 с.
5. Штейнбук Ф. Конвергенція тілесних мікротопосів у сучасній світовій літературі: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. 248 с.

Допоміжна

1. Александрова Ганна. Творчість Данієля Пеннака: від есе до сімейної саги та дитячих творів. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки. № 20. 2024. С. 7–14. URL: <https://journals.bdpu.in.ua/index.php/phil/article/view/64/58>.
2. Александрова Г. О. Іронічний підтекст роману Д. Пеннака «Усе для людоджерів». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ: Гельветика, 2021. Том 32 (71). № 1. Ч. 3. С. 100–104.
3. Александрова Г. О. Традиції французького нуару в романі Данієля Пеннака «Усе для людоджерів». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. Одеса: Гельветика, 2020. № 46. Том 3. С. 12–15.
4. Александрова Г. Поліаспектність образу людоджерів у романі Данієля Пеннака «Усе для людоджерів». *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 36. Том I. С. 93–98.
5. Александрова Ганна, Табакова Ганна. Жанр іронічного детективу в зарубіжній літературі (на матеріалі «Саги про Малоссенів» Д. Пеннака). Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки. № 21. 2024. С. 7–14. URL: <https://journals.bdpu.in.ua/index.php/phil/article/view/249/224>
6. Александрова Г. Той, хто читає вголос, увесь як на долоні перед очима, які слухають. Вивчення творчості Данієля Пеннака в 11 класі. *Зарубіжна література в школах України*. 2021. № 1. С. 16–19.
7. Боговін О. Базові поняття французької семіотичної школи у сучасному прочитанні. *Південний архів. (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 74. С. 136–139.
8. Боговін О. В. Культурний код як функціональний елемент сучасного літературознавчого дискурсу. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки*. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. Вип. XV. С. 114–119.
9. Боговін О. В. Поняття «код» у термінологічному апараті літературознавчих методологій: версія Умберто Еко. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки*. Бердянськ: БДПУ, 2017. Вип. XIV. С. 53–59.
10. Денисова Т. Н. Всесвітні трагедії від Джонатана Сафрана Фоера. *Слово і час*. 2009. № 1 (577). С. 28–38.
11. Енциклопедія постмодернізму / пер. з англ. В. Шовкун / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. Київ: вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 503 с.

12. Літературно-джазові імпровізації: інтермедіальні студії / за ред. Світлани Маценки. Львів: Срібне слово, 2019. 396 с.
13. Матійчак А. Жанрові моделі Айріс Мердок. *Питання літературознавства*. 2007. Вип. 77. С. 221–230.
14. Музична фактура літературного тексту: інтермедіальні студії / за ред. Світлани Маценки. Львів: Априорі, 2017. 352 с.
15. Резнік Артем, Александрова Ганна. Інтертекстуальність творчості Д. Коупленда (на матеріалі роману «Покоління Х»). *Наука III тисячоліття : пошуки, проблеми, перспективи розвитку : матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (20-21 квітня 2023 року) : збірник тез*. Бердянськ : БДПУ, 2023. С. 335–337.
16. Aleksandrova, H. & Tabakova, H. Features of the ironic detective in Daniel Pennac's novel *The Scapegoat*. *University of Bucharest Review. Literary and Cultural Studies Series* 13(2), 2023: 49-59. <https://doi.org/10.31178/UBR.13.2.5> URL: https://ubr.rev.unibuc.ro/current-issue/2023-2/2023-issue-2/https://ubr.rev.unibuc.ro/wp-content/uploads/2023/10/UBR2_Tabakova.pdf
17. Barth Nicole. The beginning of the essay often comes. URL: <http://a.parsons.edu/barth575/parsons/sp06/trachim.pdf> (дата звернення 21.08.2021)
18. Bloom H. A. A Comedy of Wordly Salvation. *The New York Times Book Rev.* 1986. Jan. 12.
19. Bohovin O. The concept of “code” in terminological apparatus of literary methodologies: historiographic aspect (part 1) // *Наукові записки. – Випуск 162. – Серія: Філологічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 61–67.*

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua> (дата звернення 10.08.2020)
2. Бібліотека БДПУ. URL: <http://catalog.bdpu.org/cgi-bin/wfinder.cgi> (дата звернення 10.08.2020)
3. Велика електронна бібліотека. URL: <http://www.big-library.info/> (дата звернення 10.08.2020)
4. Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади). URL: <http://www.ae-lib.org.ua/> (дата звернення 10.08.2020)
5. Бібліотека Максима Мошкова. URL: <http://www.lib.ru/> (дата звернення 20.08.2020)
6. Наукова бібліотека. URL: <http://elibrary.ru> (дата звернення 10.08.2020)
7. Зарубіжна література (твори). URL: <http://www.booksite.ru/zarubl.htm> (дата звернення 10.08.2020)